

Received: September 25, 2024; Received in revised form: September 30, 2024; Accepted: October 12, 2025

Citation: Ptak-Wojciechowska, A., (2025). Tactical urbanism in the design of age-friendly housing environments/ Urbanizm taktyczny w projektowaniu środowisk zamieszkania przyjaznych starzeniu się. Środowisko Mieszkaniowe/ Housing Environment, e2025025. <https://doi.org/10.2478/he-2025-0025>

AGNIESZKA PTAK-WOJCIECHOWSKA*

Tactical urbanism in the design of age-friendly housing environments

Urbanizm taktyczny w projektowaniu środowisk zamieszkania przyjaznych starzeniu się

Streszczenie

Urbanizm taktyczny koncentruje się na tymczasowych i niskobudżetowych interwencjach w przestrzeni publicznej w celu testowania i wdrażania długoterminowych ulepszeń. Kładąc nacisk na elastyczność rozwiązań i aktywny udział obywateli w całym procesie, oferuje platformę do eksperymentowania w planowaniu urbanistycznym. W artykule przedstawiono wyniki badań prowadzonych na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej w obszarze kreowania środowiska mieszkaniowego w kontekście globalnego starzenia się społeczeństw. W badaniu wykorzystano metody: *desk research* i przeglądu literatury oraz *case study* na podstawie wizyty studyjnej w Grand Paris Sud. Dokonano analizy zjawiska urbanizmu taktycznego, opierając się na zrealizowanych założeniach. Ponadto zbadano jego potencjał w przekształcaniu miast w bardziej inkluzywne dla starzejących się społeczeństw środowiska zamieszkania, wykorzystując zdefiniowany we wcześniejszych badaniach własnych zestaw kryteriów oceny. Implementacja założeń urbanizmu taktycznego w projektowaniu miast przyjaznych seniorom może poprawić jakość życia poprzez podniesienie jakości środowiska zamieszkania.

Abstract

Tactical urbanism focuses on temporary and low-budget interventions in public space to test and implement long-term improvements. With an emphasis on flexibility of solutions and active citizen participation throughout the process, it offers a platform for experimentation in urban planning. This paper presents the results of research conducted at the Faculty of Architecture, Poznań University of Technology, in the area of creating residential environments in the context of global ageing. The research used the following methods: desk research and literature review, as well as a case study based on a study visit to Grand Paris Sud. An analysis was made of the phenomenon of tactical urbanism, based on its final implementation. In addition, its potential for transforming cities into more inclusive residential environments for ageing populations was explored, using a set of evaluation criteria defined in previous research. Implementing the tenets of tactical urbanism in the design of senior-friendly cities can improve quality of life by enhancing the quality of the housing environment.

Słowa kluczowe: urbanizm taktyczny, środowisko zamieszkania, partycypacja społeczna, starzejące się społeczeństwa

Keywords: tactical urbanism; housing environment; social participation; ageing societies

*Agnieszka PTAK-WOJCIECHOWSKA, Ph.D.Eng. Arch., Wydział Architektury, Politechnika Poznańska / Agnieszka PTAK-WOJCIECHOWSKA, Ph.D.Eng. Arch., Faculty of Architecture/ Poznań University of Technology, <https://orcid.org/0000-0002-4833-905X>, e-mail: agnieszka.ptak-wojciechowska@put.poznan.pl

Copyright: © 2025 Ptak-Wojciechowska. This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

1. WPROWADZENIE

Choć za oficjalną datę powstania ruchu urbanizmu taktycznego podaje się 2010 rok, taktyczne działania były znane w Stanach Zjednoczonych już od początku XX wieku (Talen, 2015; Silva, 2016). Urbanizm taktyczny to podejście, którego celem jest aktywizacja sąsiedztwa i poprawa jakości życia, przy zastosowaniu niedrogich, krótkoterminowych interwencji w przestrzeni miejskiej. Polega on na efektywnym wykorzystaniu dostępnych zasobów i kreatywnego potencjału uwalnianego dzięki interakcjom społecznym, a wprowadzane w przestrzeni urbanistycznej zmiany mogą być testowane i wielokrotnie modyfikowane. Może być stosowany przez różne podmioty, od jednostek i grup obywatelskich, przez organizacje non-profit i przedsiębiorstwa, aż po władze. Uważa się, że stoi w opozycji do konwencjonalnego procesu budowy, który przebiega wolniej i może być odizolowany od społeczności. W ramach interwencji urbanizmu taktycznego lokalni mieszkańcy mogą zaprojektować, zarówno pod względem funkcji, jak i formy, i niejako odzyskać daną przestrzeń publiczną. Deweloperzy i przedsiębiorcy mogą natomiast pozyskiwać cenne informacje projektowe, aby lepiej zrozumieć rynek, któremu chcą służyć. Organizacje zajmujące się obroną praw człowieka mogą dzięki takim interwencjom pokazać nowe możliwości, by zyskać aprobatę społeczną i polityczną, a władze mogą zastosować sprawdzone rozwiązania w praktyce. Urbanizm taktyczny zakłada, że przestrzenie miast są dynamiczne i podlegają ciągłym zmianom, a w konsekwencji proponuje bardziej elastyczne rozwiązania, które mogą dostosowywać się do zmieniających się warunków (Lydon, Garcia, 2015, s. 2-3). Urbanizm taktyczny pozwala na poprawę niewykorzystanych lub zdegradowanych przestrzeni, takich jak nieużywane lokale handlowe, nadziemne parkingi czy puste działki, ale także zbyt szerokie ulice. Urzędnicy, przedsiębiorcy, artyści i wreszcie obywatele, postrzegający miasto jako laboratorium, wykorzystują wymienione przestrzenie do testowania pomysłów. W efekcie powstaje wiele kreatywnych inicjatyw, wśród których wymienić można popularne food trucki, parklety, sklepy *pop-up*, własnoręcznie wyznaczone ścieżki rowerowe (*DIY bike lanes*). Kluczowe jest, że interwencje te, choć nie były przewidziane w planie zagospodarowania przestrzennego, mimo wszystko są realizowane, dzięki czemu mieszkańcy mogą nie tylko wyobrazić sobie potencjalne nowe zastosowanie, lecz także go doświadczyć (Lydon, Garcia, 2015, s. 6).

Aby jeszcze lepiej wyjaśnić istotę urbanizmu taktycznego, należy podkreślić, że nie wszystkie oddolne działania urbanistyczne są taktyczne i nie wszystkie interwencje urbanizmu taktycznego są oddolne. Przykładowo stosowana w Polsce i na świecie praktyka ozdabiania elementów wyposażenia miejskiego szydełkowymi pokrowcami „sweterkami” (z ang. *yarnbombing*) to inicjatywa oddolna, która wnosi do przestrzeni koloryt, ale niekoniecznie zmiany długoterminowe. Może być więc określona jako sztuka uliczna albo okazjonalne tworzenie miejsc (z ang. *placemaking*), ale nie urbanizm taktyczny. Ten ostatni może być natomiast inicjowany przez rząd, wydziały miejskie, organizacje pozarządowe czy deweloperów, którzy przykładowo chcą szybko przetestować pomysły. Interwencje urbanizmu taktycznego mogą być zarówno usankcjonowane, jak i niesankcjonowane. Przykładowo usankcjonowanym działaniem jest umieszczenie krzeseł ogrodowych przez Departament Transportu Nowego Jorku na wyłączonym z ruchu Times Square. Niesankcjonowanym jest natomiast malowanie „partyzanckich przejść dla pieszych” przez mieszkańców. Widząc jedynie efekty, trudno często ocenić, czy dane działanie w ramach urbanizmu taktycznego było sankcjonowane, jednak mieszkańcy przede wszystkim doceniają humanistyczne podejście, które stanowi fundament tego ruchu. Co ciekawe, niektóre projekty rozpoczynają

1. INTRODUCTION

Although the official date of origin of the tactical urbanism movement is cited as 2010, tactical interventions have been known in the United States since the early 20th century (Talen, 2015; Silva, 2016). Tactical urbanism is an approach that aims to activate neighbourhoods and improve quality of life, using inexpensive, short-term interventions in urban space. It relies on the effective use of available resources and creative potential, released through social interactions, and the changes made to the urban space can be tested and repeatedly modified. It can be applied through a variety of actors, including individuals, civic groups, non-profit organisations, businesses, and authorities. It stands in opposition to the conventional construction process, which is slower and can be isolated from the community. Under the intervention of tactical urbanism, local residents can redesign, both in terms of function and form, and reclaim the public space in question, as it were. Developers and entrepreneurs, on the other hand, can gain valuable design information to better understand the market they wish to serve. Human rights organisations, through such interventions, can demonstrate new possibilities to gain social and political approval, and authorities can put proven solutions into practice. Tactical urbanism assumes that urban spaces are dynamic and constantly changing, and consequently proposes more flexible solutions that can adapt to changing conditions (Lydon, Garcia, 2015, pp. 2–3). Tactical urbanism allows for the improvement of unused or degraded spaces, such as unused commercial premises, above-ground car parks or empty lots, but also streets that are too wide. Officials, entrepreneurs, artists and finally citizens, seeing the city as a laboratory, use the spaces mentioned above to test ideas. The result is a wealth of creative initiatives, including popular food trucks, parklets, pop-up shops and DIY bike lanes. The key point is that these interventions, although not envisaged in a master plan, are nevertheless implemented, allowing residents to not only imagine potential new uses, but also experience them (Lydon, Garcia, 2015, p. 6).

To further clarify the essence of tactical urbanism, it is important to emphasise that not all grassroots urbanism is tactical and not all tactical urbanism interventions are grassroots. For example, the practice of decorating urban furnishings with crochet ‘jumper’ covers (from yarnbombing), which is used in Poland and internationally, is a grassroots initiative that brings colour to a space, but not necessarily long-term change. It can therefore be described as street art or occasional placemaking, but not tactical urbanism. The latter, on the other hand, can be initiated by government, municipal departments, NGOs or developers who, for example, want to test ideas quickly. Interventions of tactical urbanism can be both sanctioned and unsanctioned. For example, a sanctioned intervention is the placement of garden chairs by the New York City Department of Transportation in a shut-down Times Square. An unsanctioned one, on the other hand, is the painting of ‘guerrilla pedestrian crossings’ by residents. Seeing only the effects often makes it difficult to judge whether a particular action within tactical urbanism was sanctioned, but residents above all appreciate the humanistic approach that underpins the movement. Interestingly, some projects start out as unsanctioned, but because they are well thought out, they become

się jako niesankcjonowane, ale ponieważ są dobrze przemyślane, z czasem zostają usankcjonowane (Lydon, Garcia, 2015, s.8). De Certeau (1984) wprowadził rozróżnienie działań, mających na celu możliwość wprowadzania ingerencji w przestrzeni publicznej, na strategię i taktykę. Strategie są stosowane przez duże podmioty, takie jak państwo, samorządy, instytucje naukowe czy korporacje. Taktyki stosowane są przez 'podporządkowanych' i określane jako oportunistyczne i defensywne, wykorzystywane chwilowo w przestrzeniach zarządzanych silniejszymi relacjami strategicznymi. W planowaniu urbanistycznym strategia jest rozwijana poprzez opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego, które uwzględniają kluczowe postępy w polityce lub infrastrukturze, służące osiągnięciu celów środowiskowych, społecznych lub gospodarczych. Przykładem może być chęć zmniejszenia zależności mieszkańców od samochodów. Aby osiągnąć ten cel, potrzebna jest strategia obejmująca zmiany w polityce, np. umożliwienie zwiększenia gęstości zabudowy w okolicy stacji transportu publicznego. Po jej sprecyzowaniu w procesie planistycznym i przyjęciu przez władze miasta strategia jest wdrażana. Wprowadzane są zmiany w planach zagospodarowania, które umożliwiają większą gęstość zabudowy. Niestety, nie zawsze dochodzi do etapu wdrożenia, przykładowo z powodu przestarzałych barier prawnych. Ponieważ strategia, będąca formalnym narzędziem nie gwarantuje realizacji zamierzeń, odpowiednią mogą być taktyki reprezentujące w tym kontekście nieformalny sposób kształtowania miasta. Aby dobrze wykorzystać ich potencjał w rozwoju miast, strategię i taktyki powinny być stosowane wspólnie. Urbanizm taktyczny może być pewnym sposobem mediacji pomiędzy procesami odgórnymi i oddolnymi, między oficjalnymi planami a potrzebami społeczności (Lydon, Garcia, 2015, s. 8-10). Urbanizm taktyczny charakteryzuje się tym, że stoi za nim plan, którego władze miasta są świadome, i które go akceptują. Efekty interwencji mają polepszać jakość życia mieszkańców miasta, którzy mogą z nich korzystać bez opłat. Jednocześnie te

sanctioned over time (Lydon, Garcia, 2015, p.8). De Certeau (1984) made a distinction between activities aimed at being able to introduce interference in public spaces into strategies and tactics. Strategies are used by large actors such as the state, local governments, academic institutions or corporations. Tactics are used by the 'subordinated' and described as opportunistic and defensive, used temporarily in spaces managed by stronger strategic relationships. In urban planning, strategy is developed through the development of spatial plans that incorporate key policy or infrastructure advances to achieve environmental, social or economic objectives. An example would be the desire to reduce residents' dependence on cars. In order to achieve this goal, a strategy is needed that includes policy changes, such as allowing an increase in density around public transport stations. Once it has been specified in the planning process and adopted by the municipality, the strategy is implemented. Changes are made to development plans to allow higher densities. Unfortunately, the implementation phase does not always take place, for example due to outdated legal barriers. Since a strategy, being a formal tool, does not guarantee implementation, tactics, representing, in this context, an informal way of shaping a city, may be the answer. In order to make good use of their potential in urban development, strategies and tactics should be applied together. Tactical urbanism can be a sure way to mediate between top-down and bottom-up processes, between official plans and community needs (Lydon, Garcia, 2015, p. 8-10). Tactical urbanism is characterised by having a plan behind it that city authorities are aware of and accept. The effects of the interventions are supposed to improve the quality of life of the city's inhabitants, who can benefit from them without

II. 1. Taktycy działają na wszystkich poziomach. Opracowanie autorskie na podstawie Mike Lydon and Anthony Garcia, Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change

III. 1. Tacticians operate across all levels. Authors' work based on Mike Lydon and Anthony Garcia, Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change

krótkoterminowe interwencje mają przyczynić się do długookresowych zmian, stoi za nimi odleglejszy w czasie cel obejmujący przeobrażenie jakiejś części miasta lub zmianę w zachowaniach mieszkańców. W interwencjach podejmowanych w ramach urbanizmu taktycznego udział projektanta z wykształceniem, np. architekta, urbanisty, nie jest konieczny. Jednak zaletą udziału profesjonalisty w tego rodzaju inicjatywach może być zarówno oszczędność czasu, jak i pieniędzy. Ponadto są projektanci, którzy są otwarci na nowe metody tworzenia przestrzeni z udziałem społeczności. Z drugiej strony można wskazać na zagrożenie występujące w momencie przejmowania metod urbanizmu taktycznego przez władze miasta, które wiąże się z łatwością zwiększenia estetyki przestrzeni (Mould, 2014), ale jednocześnie możliwością odwrócenia tym samym uwagi od innych problematycznych zagadnień (Wróblewski, Zasina, 2022).

Wśród celów taktycznego urbanizmu wymienić można:

- inspirowanie podejmowania działań i przyspieszenie wdrażania projektów;
- zwracanie uwagi na niedoskonałości w polityce i projektowaniu przestrzennym;
- umożliwienie fizycznego doświadczania alternatywnych rozwiązań;
- możliwość zaobserwowania rzeczywistych preferencji demonstrowanych przez użytkownika, a będących w opozycji do deklarowanych opinii;
- zrozumienie potrzeb lokalnych użytkowników danej przestrzeni;
- pozyskiwanie danych z rzeczywistego użytkownika przestrzeni publicznych;
- wzmacnianie więzi społecznych pomiędzy różnymi interesariuszami: przedstawicielami miasta, przedsiębiorcami, mieszkańcami i organizacjami non-profit;
- projektowanie iteracyjne,
- testowanie projektów w małej skali przed alokacją dużych środków pieniężnych w inwestycję (Street Plans Collaborative, 2016).

Podsumowując, urbanizm taktyczny może stanowić odpowiedź na potrzebę systemu planowania o wyższej elastyczności. Jest on w konsekwencji określany jako rozwiązanie alternatywne, ale także wyzwanie dla formalnych narzędzi planowania przestrzennego. Jako kluczowe elementy wymieniane są krótki czas implementacji, partycypacja społeczna oraz ograniczone zasoby. Kluczowym aspektem w dyskusjach na temat urbanizmu taktycznego jest działanie (Silva, 2016).

Urbanizm taktyczny może także podlegać krytyce z powodu jego tymczasowości (stosowane nietrwałe materiały) i niekiedy braku formalnej integracji z procesami planowania. Według krytyków tego podejścia, te pojedyncze działania mogą w efekcie złożyć się na źle funkcjonującą całość. Podważana jest jednorazowość interwencji, trudność w ich powtórzeniu, analizie i rozszerzeniu. Jako wyzwanie wskazywana jest analiza efektów urbanizmu taktycznego, która pozwoliłaby potwierdzić, czy rzeczywiście są one pozytywne. Niemniej, postuluje się, że warto podchodzić do przestrzeni miast jako laboratorium, w którym można testować różne pomysły, niektóre dalej dopracowywać, a inne eliminować. Interwencje o mniejszej skali, pełniące rolę eksperymentów, nawet jeśli okażą się niewłaściwe, nie będą wiązać się z dużymi kosztami. Proces włączania społeczności pozwoli zbadać potrzeby przestrzenne i funkcjonalne mieszkańców, a na podstawie zdobytych doświadczeń będzie można tworzyć wytyczne dobrych koncepcji urbanistycznych (Karłowska, Jaworski, 2017).

W obliczu zdiagnozowanych wyzwań warto nadmienić, że prowadzone są badania ukierunkowane na analizę skuteczności działań

charge. At the same time, these short-term interventions are meant to contribute to long-term change – there is a longer-term goal behind them, involving the transformation of a part of the city or a change in the behaviour of the inhabitants. In tactical urbanist interventions, the participation of a trained designer, e.g. an architect or urban planner, is not necessary. However, the participation of someone who specialises in initiatives of this kind can have the advantage of saving both time and money. In addition, there are designers who are open to new methods of creating spaces with community participation. On the other hand, a danger occurs when the methods of tactical urbanism are taken over by city authorities, in an attempt to improve the aesthetics of a space easily (Mould, 2014), but simultaneously diverting attention from other problematic issues (Wróblewski, Zasina, 2022).

Among the objectives of tactical urbanism are:

- inspiring action and accelerating project implementation;
- drawing attention to inadequacies in spatial policy and design;
- enabling alternatives to be physically experienced;
- being able to observe the actual preferences demonstrated by use and in opposition to stated opinions;
- understanding the needs of local users of a given space;
- obtaining data from the actual use of public spaces;
- strengthening social ties between different stakeholders: city representatives, entrepreneurs, residents and non-profit organisations;
- iterative design;
- testing small-scale projects before allocating large amounts of money in investment (Street Plans Collaborative, 2016).

In summary, tactical urbanism can address the need for a planning system with higher flexibility. It is consequently described as an alternative solution, but also a challenge to formal urban planning tools. Short implementation times, public participation and limited resources are cited as key elements. A key aspect in discussions of tactical urbanism is action (Silva, 2016).

Tactical urbanism can also be subject to criticism because of its temporality (perishable materials used) and sometimes lack of formal integration with planning processes. According to critics of this approach, these individual actions can end up adding up to a poorly functioning whole. The one-off nature of the interventions, the difficulty of replicating, analysing and extending them, is questioned. The analysis of the effects of tactical urbanism is pointed out as a challenge to confirm whether they are indeed positive. Nevertheless, it is postulated that it is worthwhile to approach urban spaces as a laboratory where different ideas can be tested, some further refined and others eliminated. Smaller scale interventions, acting as experiments, even if they turn out to be inappropriate, will not involve large costs. The process of involving the community makes it possible to examine the spatial and functional needs of the inhabitants, and on the basis of the experience gained, it will be possible to create guidelines for good urban planning concepts (Karłowska, Jaworski, 2017).

In view of the diagnosed challenges, it is worth mentioning that there is ongoing research aimed at analysing the effectiveness of tactical urbanism measures. A study by

w ramach urbanizmu taktycznego. Badanie prowadzone przez naukowców z Korei Południowej skupia się na zastosowaniu teorii dyfuzji innowacji jako narzędzia analizy projektów powstałych w ramach urbanizmu taktycznego oraz zidentyfikowaniu, które aspekty przyczyniły się do ich sukcesu. W badaniu wykorzystano studio projektowe, zarówno do opracowania projektów, ale także w formie narzędzia badawczego i platformy współpracy. Wykorzystano metody jakościowe, obserwacje użytkowników oraz wywiady z kluczowymi uczestnikami. Jak wskazują wyniki, czynniki, które przyczyniły się do skuteczności podjętych działań to włączenie liderów opinii, użycie niskobudżetowych i tymczasowych interwencji, elastyczność rozwiązań i ich możliwość dostosowania do zmiennych w danej przestrzeni (Kim, Jin, 2024).

2. URBANIZM TAKTYCZNY W POLSCE I NA ŚWIECIE – REALIZACJE

Do interwencji w ramach urbanizmu taktycznego wykorzystuje się niedrogie materiały, takie jak farby, donice, opony. Natomiast w działaniach tych można wybrać także droższe rozwiązania, jak miejskie zadaszenia (z ang. *urban canopies*).

Realizacji wdrożonych w ramach urbanizmu taktycznego jest wiele i są one bardzo zróżnicowane. Autorzy badania poświęconego tej tematyce jako przykład podają działanie artystyczne na placu publicznym w Atenach w Grecji czy interwencję transformacji przestrzeni publicznej w Lizbonie w Portugalii (Dubinina, Krośnicka, Rembeza, 2021). Przykładem interwencji w formie urbanizmu taktycznego mogą być również parklety, które stworzono z niezagospodarowanych przestrzeni lub miejsc postojowych w San Francisco. Wzbogacono je o nasadzenia zieleni i miejsce do siedzenia. Inne praktyki urbanizmu taktycznego, które odbyły się w Seongnam-Dong, dzielnicy Seongnam w Korei Południowej obejmują:

- projekt poprawy głównego wejścia do centrum pomocy społecznej, w ramach którego duże, zasłaniające widok donice zastąpiono lekkimi kolorowymi słupkami;
- skonstruowanie ławek dla seniorów z palet, dając im tym samym dodatkową przestrzeń do siedzenia;
- stanowisko do segregacji śmieci, które stanowiło odpowiedź na problem pozbywania się śmieci przez mieszkańców i sprzedawców detalicznych w pobliżu ośrodka pomocy społecznej, co wpływało na znaczny dyskomfort odwiedzających ośrodek. Studenci zaproponowali miejsce do zbiórki odpadów oddalone o 5 metrów od wejścia, zwiększając ład przestrzenny w okolicy budynku (Kim, Jin, 2024).

Interwencje urbanizmu taktycznego mogą być stosowane na pustych działkach. Za przykład mogą posłużyć:

- opuszczone lotnisko Tempelhof w Berlinie, które zostało przekształcone w przestrzeń dostępną dla społeczności podejmującej różne aktywności, takie jak piknikowanie, uprawianie sportów, ogrodnictwo czy gra w frisbee;
- opuszczone tereny stanowiące niegdyś kompleks mieszkaniowy Pruitt-Igoe w St. Louis zaadaptowane na przestrzenie zielone. Stworzono tam las będący siedliskiem dla zwierząt, dodatkowo wspomagający infiltrację wody opadowej;
- puste działki w Chicago, Detroit i Philadelphia przekształcone w ogrody dla społeczności, gdzie mieszkańcy mogą uprawiać rośliny i utrzymywać kontakty społeczne (Németh, Langhorst, 2014).

Urbanizm taktyczny ma potencjał w promowaniu mobilności pieszej i rowerowej w miastach, która przekłada się na aktywne, zdrowe i bardziej zrównoważone życie mieszkańców. Powstają inicjatywy, które podważają dominację pojazdów silnikowych, a jednocześnie wspierają wzmocnienie roli pieszych i rowerzystów.

researchers in South Korea focuses on using innovation-diffusion theory as a tool to analyse projects developed under tactical urbanism and to identify which aspects contributed to their success. The study used a design studio, both for design development, but also as a research tool and a collaborative platform. Qualitative methods, user observation and interviews with key participants were used. As the results indicate, factors that contributed to the effectiveness of the actions taken were the inclusion of opinion leaders, the use of low-budget and temporary interventions, the flexibility of the solutions and their adaptability to the variables of the space (Kim, Jin, 2024).

2. TACTICAL URBANISM IN POLAND AND AROUND THE WORLD – EXAMPLES

Tactical urbanism interventions use inexpensive materials such as paint, pots, tyres. On the other hand, more expensive solutions such as urban canopies can also be chosen for these interventions.

The examples implemented within the framework of tactical urbanism are many and varied. The authors of a study dedicated to this topic cite as an example an artistic action in a public square in Athens, Greece, or a public space transformation intervention in Lisbon, Portugal (Dubinina, Krośnicka, Rembeza, 2021). Parklets, which were created from undeveloped spaces or parking spaces in San Francisco, can also be an example of an intervention in the form of tactical urbanism. They were enriched with greenery and seating. Other tactical urbanism practices that have taken place in Seongnam-Dong, a district of Seongnam, South Korea include:

- a project to improve the main entrance of a social welfare centre, which involved replacing large, view-obstructing flower pots with light coloured posts;
- the construction of benches for senior citizens out of pallets, giving them additional seating space;
- a rubbish collection stand, which addressed the problem of residents and retailers disposing of rubbish in the vicinity of the social welfare centre, which was causing considerable discomfort to visitors to the centre. The students proposed a waste collection area 5 metres away from the entrance, increasing spatial order around the building (Kim, Jin, 2024).

Tactical urbanism interventions can be applied to vacant lots. Examples include:

- the abandoned Tempelhof airport in Berlin, which has been transformed into an accessible space for the community to undertake various activities such as picnicking, sports, gardening or playing frisbee;
- an abandoned site that was once the Pruitt-Igoe housing complex in St Louis converted into green spaces. A forest has been created there, providing a habitat for animals and additionally aiding rainwater infiltration;
- empty lots in Chicago, Detroit and Philadelphia, converted into community gardens where residents can grow plants and maintain social connections (Németh and Langhorst, 2014).

Tactical urbanism has the potential to promote pedestrian and cycling mobility in cities, which translates into a more active, healthy and sustainable lives of inhabitants. Initiatives are emerging that challenge the dominance of motor vehicles while promoting the empowerment of pedestrians

II. 2. Taktyczny urbanizm na przykładzie Placu Bernardyńskiego w Poznaniu. Fot. autor

III. 2. Tactical urbanism on the example of Plac Bernardyński in Poznań. Photo by the author

Interwencje mogą być zarówno trwałe, jak i tymczasowe. Obejmują one przekształcanie przestrzeni publicznych, tworzenie nowych bardziej komfortowych terenów do spacerowania i jazdy na rowerze czy zamknięcia ulic (Fernandes Barata, Fontes, 2017).

Przykładem lokalnym, polskim może być projekt z 2015 roku wykonany przez studentów Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Łódzkiego, którzy w ramach międzynarodowego wydarzenia „Parking Day” na jeden dzień zaaranżowali miejsce postojowe dla samochodów osobowych w Łodzi. Inicjatywa była legalna, wiedział o niej Zarząd Dróg i Transportu, a studenci opłacili bilet w parkomacie. Celem było uzmysłowienie władzom miasta oraz mieszkańcom, jak można uczynić ulicę bardziej przyjazną człowiekowi przy wykorzystaniu niewielkich środków (Wróblewski, Zasina, 2022).

Innym przykładem projektowania w duchu taktycznej urbanistyki, zgodnie z zapisami planu miejscowego, jest tymczasowa realizacja placu Bernardyńskiego w Poznaniu z 2022 roku. W przestrzeni, która od dziesięcioleci pełni funkcję targowiska na świeżym powietrzu, ale w pewnym momencie stała się mocno zaniedbana, usunięto część straganów, inaczej je zaaranżowano w przestrzeni placu, a także odsłonięto fasady okolicznych budynków i stworzono więcej przestrzeni do poruszania się. Ponadto wprowadzono donice z drzewami, a mieszkańcy wspólnie zasadzili kwiaty (Głaz, 2022).

3. GRAND PARIS SUD – STUDIUM PRZYPADKU

W czerwcu 2024 roku odbył się międzynarodowy projekt „Living Spaces – Peer Learning Visit in Grand Paris Sud”, ufundowany przez Creative Europe programme, wdrażany przez Eurocities (Unia Europejska) oraz Architects’ Council of Europe (ACE-CAE), mający na celu przybliżenie profesjonalistom działającym w dziedzinach architektury i urbanistyki oraz zarządzania miastami praktyk urbanizmu taktycznego, które są realizowane na obszarze aglomeracji Grand Paris Sud Seine-Essonne-Senart (Grand Paris Sud) w miejscowości Évry-Courcouronnes. Wizyta obejmowała prezentacje, rozmowy i warsztaty z udziałem przedstawicieli władz aglomeracji

and cyclists. Interventions can be both permanent and temporary. They include the transformation of public spaces, the creation of new more comfortable spaces for walking and cycling, or street closures (Fernandes Barata, Fontes, 2017).

A local, Polish example is a 2015 project carried out by students of Spatial Economy at the University of Lodz, who arranged a parking space for cars in Lodz for one day as part of the international event ‘Parking Day’. The initiative was legal, the Roads and Transport Authority knew about it and the students paid a ticket at the parking meter. The aim was to make city authorities and residents realise how a street can be made more human-friendly with little money (Wróblewski, Zasina, 2022). Another example of designing in the spirit of tactical urbanism, in accordance with the provisions of the local plan, is the temporary reorganizing of Bernardyński Square in Poznań, 2022. In a space that has functioned as an open-air market for decades but, at some point, became severely neglected, some of the stalls were removed, arranged differently in the square space, the facades of the surrounding buildings were exposed and more space was created for movement. In addition, tree pots were introduced and residents collectively planted flowers (Głaz, 2022).

3. GRAND PARIS SUD – CASE STUDY

In June 2024, an international project ‘Living Spaces – Peer Learning Visit in Grand Paris Sud’ funded by the Creative Europe programme, implemented by Eurocities (European Union) and the Architects’ Council of Europe (ACE-CAE), took place to introduce professionals working in the disciplines of architecture and urbanism and urban management to the practices of tactical urbanism that are being implemented in the Grand Paris Sud Seine-Essonne-Senart (Grand Paris Sud) agglomeration area in Évry-Courcouronnes. The visit included presentations, talks and workshops, with representatives

i miasta, zespołu zarządzającego Teatru Senart, zespołu Living Spaces oraz gospodarzy, w tym kierownika projektów planowania urbanistycznego i urbanizmu przejściowego.

Omawiany projekt jest finansowany i zarządzany przez Grand Paris Sud oraz Évry-Courcouronnes. Od 2019 roku miasto oraz Grand Paris Sud rozwijają strategię, której celem jest zwiększenie jakości centrum miasta Évry-Courcouronnes, aby było ono bardziej przyjazne dla użytkowników oraz miało lepszy wizerunek ekonomiczny. Główny plan rozwoju (Master Plan) powstał w 2021 roku jako efekt diagnozy przestrzennej i społecznej przeprowadzonej ze studentami, pracownikami sektora publicznego i prywatnego oraz z mieszkańcami. W tym samym roku rozpoczął się projekt obejmujący praktyki z zakresu taktycznego planowania miejskiego, a jego planowane zakończenie przypada na rok 2028. Celem interwencji jest przeanalizowanie potrzeb przestrzennych i funkcjonalnych użytkowników, a następnie próba zaadresowania tych potrzeb przez wprowadzenie nowych rozwiązań, lekkich instalacji, które można łatwo przesunąć i dostosowywać do istniejących przestrzeni. W przypadku ich zaakceptowania przez lokalną społeczność – można je utrwalić, a w przypadku, kiedy nie spełniają oczekiwań – można je usunąć. Wspomniane ulepszenia obejmują wprowadzenie zieleni, mebli ulicznych, obiektów sportowych i rekreacyjnych czy malowideł na nawierzchni. Zaproponowano otwarte przestrzenie dla studentów, strefę do uprawiania aktywności fizycznej „Art Du Déplacement” (podobną do parkouru), a także otwartą przestrzeń wystawienniczą. Efektem licznych konsultacji społecznych było zdiagnozowanie ograniczeń poszczególnych miejsc, co pozwoliło na opracowanie rozwiązań dostosowanych do specyfiki zastanego kontekstu. Łącznie, w ramach projektu, w ciągu 4 lat odnowiono 10 przestrzeni publicznych w Évry-Courcouronnes, co spotkało się z pozytywnym odbiorem ich docelowych użytkowników. Transformacje korzystnie wpłynęły na relacje między społecznością i instytucjami, a ponadto przyciągnęły większą liczbą osób korzystających z tych przestrzeni.

Wśród licznych transformacji warto wymienić następujące:

from the agglomeration and city authorities, the Senart Theatre management team, the Living Spaces team and the hosts, including the urban planning and transitional urbanism project manager.

The project in question is financed and managed by Grand Paris Sud and Évry-Courcouronnes. Since 2019, the city and Grand Paris Sud have been developing a strategy to improve the quality of the Évry-Courcouronnes city centre, in order to make it more user-friendly and have a better economic image. A Master Plan was created in 2021, as the result of a spatial and social diagnosis carried out with students, public and private sector employees and residents. In the same year, a project involving tactical urban planning practices began, with a planned completion in 2028. The aim of the intervention is to analyse the spatial and functional needs of users and then try to address these needs by introducing new solutions, lightweight installations that can be easily moved and adapted to existing spaces. If they are accepted by the local community, they can be fixed, and if they do not meet expectations, they can be removed. These improvements included the introduction of greenery, street furniture, sports and leisure facilities, or pavement paintings. Open spaces for students, an 'Art Du Déplacement' physical activity zone (similar to parkour), and an open exhibition space were proposed. As a result of numerous public consultations, the constraints of the various sites were diagnosed, allowing solutions to be developed that were adapted to the specific context. In total, the project has renovated 10 public spaces in Évry-Courcouronnes over a period of four years, with a positive response from their target users. The transformations have positively influenced the relationship between the community and local institutions, and have attracted more people to use these spaces.

Among the numerous transformations, the following are worth mentioning:

II. 3. Taktyczny urbanizm w Évry-Courcouronnes obejmujący posadzkę, ławki i zieleni. Fot. autor

III. 3. Tactical urbanism in Évry-Courcouronnes including flooring, benches and greenery. Photo by the author

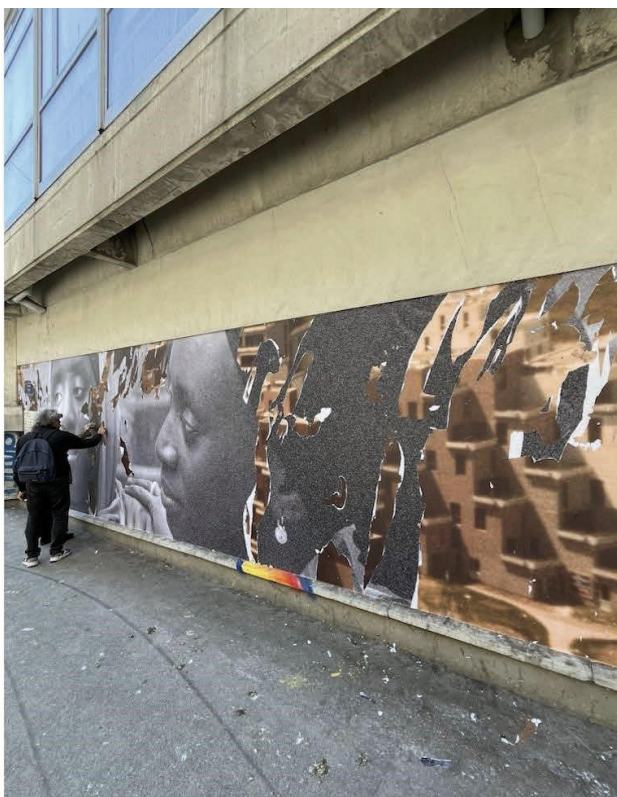

II. 4. Taktyczny urbanizm w Evry-Courcouronnes obejmujący La Cool & Verte oraz The art of movement valley. Fot. autor

III. 4. Tactical urbanism in Evry-Courcouronnes including La Cool & Verte and The art of movement valley. Photo by the author

II. 5. Taktyczny urbanizm w Evry-Courcouronnes obejmujący projekt artystyczny angażujący mieszkańców do współtworzenia sztuki. Fot. autor

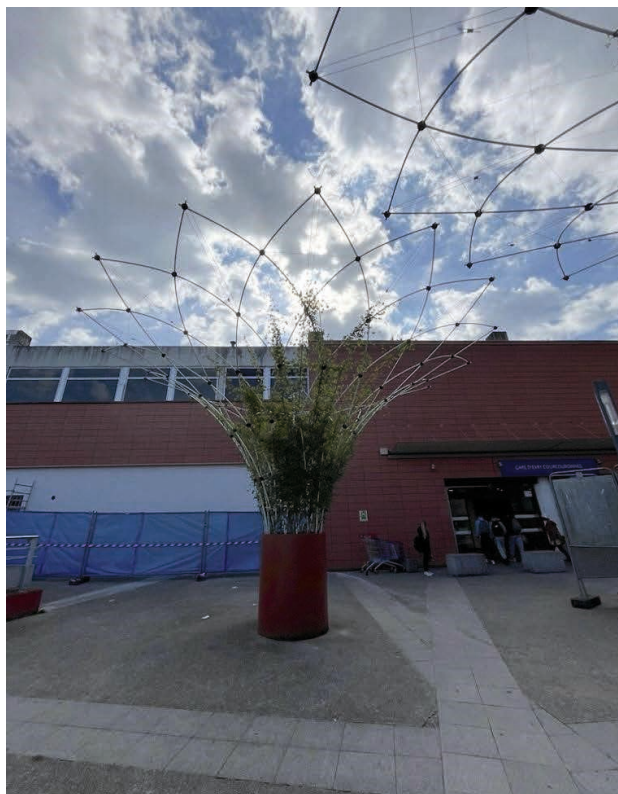
III. 5. Tactical urbanism in Evry-Courcouronnes including an art project involving residents in the co-creation of art. Photo by the author

- Zmiana organizacji ruchu pojazdów przez wprowadzenie donic, aby tymczasowo zamknąć przejazd;
- Transformacja placu przed hotelem Ibis, obejmująca donice z roślinnością o parametrach zaprojektowanych zgodnie z wymiarami płyt chodnikowych, co umożliwiło ich miejscowe usunięcie, dając tym samym korzeniom dostęp do gruntu; meble uliczne nasadzone na istniejące ławki granitowe, z możliwością regulacji i dostosowania do zastanej infrastruktury; malowidła na posadzce obejmujące geometryczne wzory dopasowane kolorystycznie do otaczającej zabudowy;
- Projekt La Cool & Verte obejmujący malowanie powierzchni ulic, aby prowadzić przechodniów do określonego miejsca, przykładowo parku zlokalizowanego w niedalekiej odległości, ale niedostatecznie widocznego;
- The Art of Movement Valley – instalacja przestrzenna skonsultowana ze sportowcami, bardzo istotna dla tożsamości miejsca, bowiem to tutaj narodził się Art of Movement. Nagrano także film Luca Bessona w 2001 roku o tytule Yamakasi. Efekt stanowi miejsce do aktywności sportowej dla różnych grup wiekowych;
- Transformacja zdegradowanej przestrzeni w bardziej atrakcyjną. Efektem jest dzieło artysty, składające się z warstw obrazu nałożonych na siebie na tej samej ścianie, które można dowolnie odrywać. W ten sposób mieszkańcy mogą współtworzyć sztukę w swoim mieście;
- Urban Canopies (miejskie zadaszenia) – struktury przestrzenne o funkcji dekoracyjnej, które podkreślają ważne formalnie wejście do budynku peronu RER station oraz o funkcji proekologicznej i zdrowotnej. Rośliny pnące na stelażu w kształcie korony drzewa/parasola są automatycznie nawadniane, a same dają cień i poprawiają mikroklimat.
- Changing the organisation of vehicular traffic, by introducing planters to temporarily close the connecting road;
- The forecourt of the Ibis Hotel transformation, including vegetation pots with parameters designed according to the dimensions of the paving slabs, which made it possible to remove them and replace them with the planter, thus giving the roots access to the ground; street furniture planted on existing granite benches, adjustable and adaptable to the existing infrastructure; floor paintings with geometric patterns matching the colours of the surrounding buildings;
- The La Cool & Verte project, involving the painting of street surfaces to guide passers-by to a specific location, for example a park located in close proximity but insufficiently visible;
- The Art of Movement Valley – a spatial installation consulted with athletes, very important for the identity of the place, as it was the birthplace of the Art of Movement. Also filmed was Luc Besson's 2001 film Yamakasi. The effect provides a place for sports activities for different age groups;
- The transformation of a degraded space into a more attractive one. The result is an artist's work, consisting of layers of paintings superimposed on the same wall, which can be detached at will. In this way, residents can co-create art in their city;
- Urban Canopies – spatial structures with a decorative function that highlight the formally important entrance to the RER station platform building and with an environmental and health function. The climbing plants on the tree canopy/parasol-shaped frame are automatically watered and themselves provide shade and improve the microclimate.

II. 6. Taktyczny urbanizm w Evry-Courcouronnes obejmujący miejskie zadaszenia będące dominantą przestrzenną. Fot. autor

III. 6. Tactical urbanism in Evry-Courcouronnes comprising Urban Canopies, which are spatial dominants. Photo by the author

Do przedstawienia społecznościom koncepcji rozwoju przestrzeni, wykorzystywane były, między innymi, wizualne metody szybkiej prezentacji, obejmujące dynamiczne cyfrowe szkice na fotografiach przedstawiających daną przestrzeń.

W trakcie wizyty studyjnej omówiono wyzwania związane z zastosowanymi interwencjami:

- Wykorzystane elementy nie są równie trwałe, co standardowe meble miejskie;
- Wprowadzane zmiany nie są imponujące w podobnym stopniu, co kompletna renowacja przestrzeni;
- Wprowadzane ulepszenia powstają na podstawie analizy konkretnej przestrzeni, w związku z czym zastosowanie podobnych rozwiązań w innych obszarach Grand Paris Sud będzie wymagało dostosowania ich do nowego kontekstu.

4. POTENCJAŁ ZASTOSOWANIA PRAKTYK W KONTEKŚCIE PROJEKTOWANIA DLA SENIORÓW

Społeczeństwa na świecie starzeją się. Według prognoz w 2050 roku średnia globalna długość życia będzie wynosić ok 77, 2 lata, a populacja ludności w wieku powyżej 65 lat na całym świecie osiągnie 16%. Co więcej, omawiane zjawisko jest obecnie najbardziej zauważalne m.in. w wysoko rozwiniętych krajach w Europie (United Nations, 2019). Wraz z wiekiem zmienia się zdrowie oraz kondycja fizyczna ludności. Przestrzeń miejska ma niezaprzeczalnie wpływ na zdrowie mieszkańców (Giles-Corti et al., 2016), a jednym z ważniejszych kryteriów jakości życia w miastach, zarówno obecnych, jak i przyszłych osób starszych, jest możliwość starzenia się w miejscu, tzw. *ageing in place* (Gawlak, 2022; Ptak-Wojciechowska, 2023). Aby pozostanie w obecnym miejscu zamieszkania na starość było możliwe, przestrzeń urbanistyczna, w której żyją seniorzy, powinna być dostosowana do ich potrzeb i możliwości.

Wszystkie interwencje w tkance miejskiej, także te taktyczne, mogą mieć wpływ na dalsze funkcjonowanie seniorów w przestrzeni sąsiedztwa, a włączenie ich do procesu jest niezwykle istotne. Jak wynika z przeglądu literatury, seniorzy zostali przykładowo zaangażowani w działania partycypacyjne obejmujące wprowadzenie taktycznych zmian w przestrzeni miejskiej w Seongnam-Dong, gdzie pomogli zidentyfikować problemy i zaproponować rozwiązania, takie jak poprawa czytelności głównego wejścia do domu pomocy społecznej, utworzenie stref do wypoczynku oraz stworzenie przestrzeni do segregacji śmieci.

W badaniach przeprowadzonych w latach 2020-2023 na podstawie dostępnych narzędzi do badania jakości życia w miastach oraz analizy literaturowej stworzono zestaw 8 kryteriów i 39 podkryteriów (tab. 1) oceny z uwzględnieniem aspektu starzejących się społeczeństw (Ptak-Wojciechowska, 2023). W artykule podjęto próbę przedstawienia możliwości wykorzystania tego zestawu do analizy interwencji urbanizmu taktycznego w Grand Paris Sud.

Zestaw podlegał ocenie eksperckiej przy zastosowaniu metody wielokryterialnej Analytic Hierarchy Process, w ramach której eksperci nadawali wagi kryteriom i podkryteriom przez porównania parami. Jako najważniejsze wskazane zostało kryterium K1 *Dostępność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa dla starzejących się społeczeństw* (0,202), następnie K7 *Przystępność cenowa mieszkań dla osób starszych* (0,193) i K6 *Adaptacyjność dla seniorów starzejących się w miejscu* (0,150).

Istotne jest, że wprowadzone w ramach działań urbanizmu taktycznego zmiany będą wpływać także na doświadczanie przestrzeni przez osoby starsze. Warto upewnić się, że nie będą one zmniejszać jakości przestrzeni, w tym dostępności przestrzeni oraz jej czytelności.

Visual rapid presentation methods, including dynamic digital sketches on photographs depicting the space in question, were used, among other things, to present the space development concept to the community.

During the study visit, the challenges of the interventions used were discussed:

- The elements used are not as durable as standard urban furniture;
- The changes made are not as impressive as a complete renovation of the space;
- The improvements made are based on an analysis of a specific space and, therefore, the application of similar solutions in other areas of Grand Paris Sud will need to be adapted to other contexts.

4. POTENTIAL TO APPLY PRACTICES IN THE CONTEXT OF DESIGN FOR SENIORS

Societies around the world are ageing. According to projections, in 2050, global life expectancy will be around 77.2 years and the population over 65 years of age worldwide will reach 16%. Moreover, the phenomenon in question is currently pronounced, among others, in highly developed countries in Europe (United Nations, 2019). With age, the health and physical condition of the population changes. Urban space undeniably has an impact on the health of its inhabitants (Giles-Corti et al., 2016), and one of the most important criteria for the quality of urban life of both current and future older people is the possibility of, so-called, *ageing in place* (Gawlak, 2022; Ptak-Wojciechowska, 2023). In order for it to be possible to remain in the current place of residence in old age, the urban space in which seniors live should be adapted to their needs and possibilities.

All interventions in the urban fabric, including tactical ones, can have an impact on the continued functioning of seniors in the neighbourhood space, and including them in the process is crucial. As shown in the literature review, seniors were, for example, involved in participatory activities involving the implementation of tactical changes to the urban space in Seongnam-Dong, where they helped to identify problems and propose solutions, such as improving the legibility of the main entrance to the welfare centre, creating zones for recreation and creating a space for waste segregation.

In the study conducted between 2020 and 2023, a set of 8 criteria and 39 sub-criteria (see Table 1) for assessment with an ageing population aspect was created on the basis of available urban quality of life tools and a literature analysis (Ptak-Wojciechowska, 2023). This paper attempts to demonstrate the feasibility of using this set to analyse tactical urbanism interventions in Grand Paris Sud.

The set was subjected to expert evaluation using the Analytic Hierarchy Process multi-criteria method, in which experts assigned weights to criteria and sub-criteria by pairwise comparisons. Criterion K1 *Accessibility of urban area for ageing population* (0.202) was identified as the most important criterion, followed by K7 *Affordability of housing for older people* (0.193) and K6 *Adaptability for seniors ageing in place* (0.150).

It is important to note that the changes introduced as part of tactical urbanism measures will also affect older people's experience of space. It is worth making sure that they do not reduce the quality of the space, including the accessibility of the space and its legibility.

Tabela 1. Zestaw kryteriów i podkryteriów oceny przestrzeni w kontekście jakości życia osób starszych w miastach.

Table 1. Set of criteria and sub-criteria for evaluating space in the context of quality of life for older people in cities.

K1	Dostępność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa dla starzejących się społeczeństw/ Accessibility of urban area for ageing population	K1.1	Inkluzywność architektury i przestrzeni urbanistycznej w sąsiedztwie/ Inclusiveness of architecture and urban space
		K1.2	Bliskość (położenia funkcji) w sąsiedztwie/ Neighbourhood spatial proximity
		K1.3	Dostępność sąsiedztwa dla pieszych i rowerzystów/ Neighbourhood accessibility for pedestrian and cyclist
		K1.4	Przepuszczalność sąsiedztwa/ Neighbourhood permeability
		K1.5	Dostępność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on urban area accessibility
K2	Przyjazność funkcji urbanistycznej sąsiedztwa osobom starszym/ Age-friendliness of the urban function	K2.1	Wielofunkcyjność, elastyczność i efektywność wykorzystania przestrzeni sąsiedztwa/ Neighbourhood mixed-use, robustness and space efficiency
		K2.2	Zapewnienie przestrzeni otwartych w sąsiedztwie/ Open space provision
		K2.3	Dostępność różnicowanego wyposażenia miejskiego poprawiającego komfort użytkowania przestrzeni w sąsiedztwie/ Availability of diverse urban equipment improving comfort of using the space
		K2.4	Dostępność przestrzeni socjalizacyjnej (mieszkania)/ Availability of socialising space (housing)
		K2.5	Dostępność wyboru mieszkań dla osób starszych/ Availability of housing choice for elderly
		K2.6	Nadzór naturalny i ochrona sąsiedztwa/ Neighbourhood natural surveillance and protection
		K2.7	Podział funkcjonalny na sferę publiczną, półpubliczną i prywatną/ Functional division for public, semi public and private realm
		K2.8	Dostępność wyposażenia i instalacji/ Availability of equipment and installations
		K2.9	Przyjazność funkcji urbanistycznej osobom starszym w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on urban function age-friendliness
K3	Przyjazność formy urbanistycznej sąsiedztwa osobom starszym/ Age-friendliness of the urban form	K3.1	Jakość architektury mieszkaniowej, materiałów i konstrukcji/ Quality of housing architecture, materials and structure
		K3.2	Skala ludzka i intensywność zabudowy w sąsiedztwie/ Neighbourhood human scale and density
		K3.3	Jakość krajobrazu miejskiego/ Quality of urban landscape
		K3.4	Przyjazność formy urbanistycznej osobom starszym w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on urban form age-friendliness
K4	Przyjazność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa środowisku/ Environmental friendliness of urban area	K4.1	Udział niebiesko-zielonej infrastruktury w sąsiedztwie/ Share of blue-green infrastructure
		K4.2	Poziom emisji substancji szkodliwych/ Emission level of harmful substances
		K4.3	Udział przyjaznych dla środowiska rozwiązań projektowych i technologicznych/ Share of environmentally friendly design and technology solutions
		K4.4	Przyjazność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa środowisku w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on environmental friendliness of urban area
K5	Czytelność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa dla seniorów/ Urban area legibility for older inhabitants	K5.1	Wizualna przepuszczalność/ Visual permeability
		K5.2	Wyraźne zdefiniowanie różnych przestrzeni/ Different spaces explicitly defined
		K5.3	Czytelność przestrzeni urbanistycznej sąsiedztwa w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on urban area legibility
K6	Adaptacyjność dla seniorów starzejących się w miejscu/ Adaptability for seniors ageing in place	K6.1	Dostępność modyfikacji przestrzeni sąsiedztwa i mieszkań dla starzenia się w miejscu/ Availability of housing and areas modifications for seniors ageing in place
		K6.2	Możliwości personalizacji mieszkań/ Availability of personalisation
		K6.3	Adaptacyjność mieszkań w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on housing adaptability
K7	Przystępność cenowa mieszkań dla osób starszych/ Affordability of housing for older people	K7.1	Przystępność cenowa zakupu mieszkania/ Affordability of property
		K7.2	Przystępność cenowa utrzymania mieszkania/ Affordability of maintenance
		K7.3	Przystępność cenowa konserwacji i napraw mieszkania/ Affordability of housing modifications and repair
		K7.4	Przystępność cenowa mieszkań w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on housing affordability
K8	Jakość wielozmysłowego doświadczenia środowiska zbudowanego/ Quality of multisensory experience of the built environment	K8.1	Odpowiednie oświetlenie światłem sztucznym / Adequate illumination
		K8.2	Odpowiednie oświetlenie naturalne/ Adequate natural light
		K8.3	Jakość akustyczna/ Noise quality
		K8.4	Zmysłowe doświadczenie przestrzeni / Sensual experience of space
		K8.5	Odpowiednia izolacja i wentylacja/ Adequate insulation and aeration
		K8.6	Odpowiednia temperatura/ Adequate temperature
		K8.7	Jakość wielozmysłowego doświadczenia środowiska zbudowanego sąsiedztwa w percepcji seniorów/ Perception (of older inhabitants) on multisensory experience of the built environment

Należy podkreślić, że wymienione inicjatywy były kierowane w większości do młodej społeczności zamieszkującej Évry-Courcouronnes, w tym studentów, natomiast w konsultacjach brała udział zróżnicowana wiekowo grupa. Obserwacje w trakcie wizji lokalnej pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Wzory malowane na ciągach komunikacyjnych z jednej strony dobrze wpisywały się kolorystycznie (odcienie żółci, pomarańczy i czerwieni) i charakterem (geometryczne formy) w zastany kontekst architektoniczny, natomiast dla osób z zaburzeniami percepcji wzory na posadzce mogą powodować problemy behawioralne i upadki (van Hoof et al., 2010); szczególnie, że materiał, którym malowano, okazał się niezbyt trwały, więc wzory były rozmazane i niepełne.
- Inne malowidła, w odcieniach zieleni i żółci, mające charakter wstęg prowadzących do pobliskiego parku – formalnie (kształt) były dobrze przemyślane, ponieważ tworzą drogowy wskaz, a linie mają charakter prowadzący. Warto byłoby się jednak zastanowić, czy kształty przypominające kałuże (w kolorze przypominającym wodę) również nie będą wprowadzać niekiedy seniorów w konsternację, a tym samym zmniejszać ich poczucie bezpieczeństwa.
- Elementem wartym odtworzenia w kontekście adresowania potrzeb przestrzennych osób starszych mogą być natomiast *urban canopies*, ponieważ poza funkcją zwiększenia estetyki, równocześnie dają schronienie przed słońcem (co odpowiada kryterium K8. Doświadczanie zmysłami), zwiększają bioróżnorodność (K4. Przyjazność środowisku) oraz naprowadzają na wejście do budynku, zwiększając tym samym czytelność przestrzeni (kryterium K5).
- Innym elementem o wysokim potencjale aplikacyjnym są nakładane ławki, które w przypadku projektowania miast dostępnych dla wszystkich grup wiekowych są niezwykle istotnym i często brakującym elementem wyposażenia ciągów komunikacyjnych, który może znacząco wspierać mobilność seniorów, dając im możliwość tymczasowego odpoczynku.

5. PODSUMOWANIE

"Tactical Urbanism demonstrates the huge power of thinking small about our cities. It shows how, with a little imagination and the resources at hand, cities can unlock the full potential of their streets."

—Janette Sadik-Khan

Urbanizm taktyczny pozostaje w opozycji do tradycyjnego planowania, a cechą wyróżniającą jest tempo wprowadzania zmian, jak również przeprowadzania konsultacji społecznych, zbierania danych i ich analizowania. Zidentyfikowane w literaturze oraz podczas wizyty studyjnej wyzwania, związane z oceną skuteczności działań w ramach urbanizmu taktycznego, są obecnie przedmiotem badań, a teoria dyfuzji innowacji może wspierać analizę tych interwencji. W obliczu globalnych zmian demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństw warto zwrócić uwagę na dostosowanie interwencji także do grupy wiekowej osób starszych. Należy zastanowić się, jak dobrać materiały, aby były one bardziej trwałe, gdyż przykładowe rozmazane malowidła na chodniku mogą negatywnie oddziaływać na osoby z zaburzeniami percepcji. Powinno się także pamiętać o ograniczeniach zastosowanych rozwiązań i ich aplikacyjności w innych miejscach. Jako przykład można wskazać miejskie zadaszenia (ang. *urban canopies*), które – jak wynika z rozmowy w trakcie wizyty studyjnej – są bardzo ciężkie, przez co nie można stawiać ich przykładowo wszędzie tam, gdzie znajdują się podziemne parkingi.

Niemniej urbanizm taktyczny może być udanym sposobem na szybkie poprawienie danej przestrzeni. Włącza w dyskusję

It should be emphasised that the initiatives mentioned were mostly aimed at the young community living in Évry-Courcouronnes, including students, while a diverse age group took part in the consultation. The observations during the site visit allowed the following conclusions to be drawn:

- The patterns painted on the walkways, on the one hand, fitted well in terms of colour (shades of yellow, orange and red) and character (geometric forms) into the existing architectural context, but for people with perceptual impairments, the patterns on the floor could cause behavioural problems and falls (van Hoof et al., 2010); especially as the material used for the paintings proved not to be very durable, so the patterns were blurred and incomplete.
- Other paintings, in shades of green and yellow and having the character of ribbons leading to a nearby park – formally (shape) they were well thought out, as they form a signpost and the lines have a guiding character. However, it would be worth considering whether the puddle-like shapes (in a colour reminiscent of water) would also sometimes confuse seniors and thus reduce their safety.
- In the context of addressing the spatial needs of the elderly, urban canopies could be an element worth replicating, as, in addition to their function of enhancing aesthetics, they also provide shelter from the sun (corresponding to criterion K8. Sensory experience), increase biodiversity (K4. Environmental friendliness), or guide visitors to the entrance of a building, thereby increasing the legibility of the space (criterion K5).
- Another element with high application potential is overlaid benches, which, in the case of urban design that is accessible to all age groups, are an extremely important and often missing piece of street furniture that can significantly support the mobility of seniors, giving them the opportunity for temporary rest.

5. CONCLUSIONS

Tactical Urbanism demonstrates the huge power of thinking small about our cities. It shows how, with a little imagination and the resources at hand, cities can unlock the full potential of their streets.

Janette Sadik-Khan

Tactical urbanism remains in opposition to traditional planning, and a distinguishing feature is the speed with which changes are implemented, as well as the conduct of public consultation, data collection and analysis. Identified in the literature and during the study visit, the challenges of evaluating the effectiveness of tactical urbanism interventions are currently being studied, and innovation-diffusion theory can support the analysis of these interventions.

With global demographic changes related to ageing populations, it is worth paying attention to tailoring interventions to the elderly as well. Consideration should be given to the selection of materials to make them more durable, as the example of smudged paintings on the sidewalk can negatively affect people with perceptual impairments. One should also keep in mind the limitations of the solutions used and their applicability in other places. As an example, we can point to urban canopies, which, according to the interview during the study visit, are very heavy, which makes it impossible to put them, for example, wherever there are underground parking lots.

Nevertheless, tactical urbanism can be a successful way to

o mieście różnych użytkowników przestrzeni, w tym mieszkańców, pracowników, studentów czy przedsiębiorców, pozwalając im na podzielenie się swoimi oczekiwaniami, co jest bardzo cenne. Podejście to charakteryzuje się eksperymentowaniem, które stanowi stosunkowo szybką odpowiedź na lokalne problemy w postaci zaproponowania nowego sposobu na wykorzystanie przestrzeni. Interwencje mogą pomóc przekształcić zaniedbane obszary miejskie w funkcjonalne i przyjazne środowisku oraz społecznościami przestrzeni.

Podziękowanie

Pragnę wyrazić podziękowanie zespołowi Living Cities za możliwość udziału w programie. Jestem niezwykle wdzięczna organizatorom za wyjątkową koordynację wydarzenia, naszym gospodarzom z Grand Paris Sud za ich wspaniałą gościnność oraz prelegentom za inspirujące i skłaniające do refleksji prezentacje.

BIBLIOGRAFIA/ REFERENCES

- [1] Certeau de, M. (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- [2] Dubinina, A., Krośnicka, K.A., Rembeza, M. (2021) Contemporary bottom-up tools for public spaces activation, *Przestrzeń, Ekonomia, Społeczeństwo*, (20/II), pp. 9–25. DOI: 10.23830/20/II/2021/925.
- [3] European Commission. Living Spaces. *Grand Paris Sud: a tailor-made city renewal - Culture and Creativity*. Available at: <https://culture.ec.europa.eu/cultural-and-creative-sectors/architecture/living-spaces/catalogue/grand-paris-sud> (Accessed: 19 September 2024).
- [4] Fernandes Barata, A., Fontes, A. (2017) Tactical Urbanism and Sustainability: Tactical Experience in the Promotion of Active Transportation, *Civil Engineering Journal*, 11, pp. 734–739.
- [5] Gawlak, A. (2022) Hospital without walls. Designing residential architecture for future seniors, *Środowisko Mieszkaniowe*, (nr 38), pp. 4–12.
- [6] Giles-Corti, B. et al. (2016) City planning and population health: a global challenge, *The Lancet*, 388(10062), pp. 2912–2924. DOI:10.1016/S0140-6736(16)30066-6
- [7] Głaz, K. (2022) Krok po kroku – taktyczna naprawa przestrzeni receptą na brak funduszy?, *Architektura i biznes*. Available at: <https://www.architekturaibiznes.pl/taktyczna-urbanistyka-poznan-plac-bernardynski,11380.html> (Accessed: 19 September 2024).
- [8] Karłowska, A., Jaworski, P. (2017) Zwinna urbanistyka, *Autoportret*, 1(56). Available at: <https://www.autoportret.pl/artykuly/zwinna-urbanistyka/> (Accessed: 19 September 2024).
- [9] Kim, J., Jin, H.-Y. (2024) Interpreting Tactical Urbanism through Innovation-Diffusion Theory: Insights from a Collaborative Design Studio Experience, *Land*, 13(1), p. 14. DOI: 10.3390/land13010014.
- [10] Lydon, M., Garcia, A. (2015) *Tactical urbanism: Short-term action for long-term change*. Island Press, p. 6. DOI: 10.5822/978-1-61091-567-0.
- [11] Mould, O. (2014) Tactical Urbanism: The New Vernacular of the Creative City. *Geography Compass*, 8(8), 529–539.

quickly improve a given space. It involves various users of a space, including residents, workers, students, or entrepreneurs, in discussions about the city, allowing them to share their expectations, which is very valuable. The approach is characterised by experimentation, which provides a relatively quick response to local problems in the form of proposing a new way to use the space. Interventions can help transform neglected urban areas into functional and environmentally and community-friendly spaces.

Acknowledgment

I would like to extend my sincere gratitude to the Living Cities team for the opportunity to participate in the programme. I am also deeply thankful to the organisers for their exceptional planning and coordination, to our hosts from Grand Paris Sud for their excellent hospitality, and to the speakers for their engaging and thought-provoking presentations.

- [12] Németh, J., Langhorst, J. (2014) Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land, *Cities*, 40, pp. 143–150. DOI: 10.1016/j.cities.2013.04.007.
- [13] Ptak-Wojciechowska, A. (2023) *Analiza wybranych narzędzi do ewaluacji jakości życia w mieście w kontekście zmian społeczno-demograficznych*. Rozprawa doktorska. Politechnika Poznańska.
- [14] Silva, P. (2016) Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities approach?, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43. DOI: 10.1177/0265813516657340.
- [15] Street Plans Collaborative (2016) *Tactical Urbanist's Guide to Materials and Design*. Street Plans (version 1.0). Available at: <https://tacticalurbanismguide.com/guides/tactical-urbanists-guide-to-materials-and-design/> (Accessed: 20 September 2024).
- [16] Talen, E. (2015) Do-it-yourself urbanism: A history. *Journal of Planning History*, 14(2), pp. 135–148.
- [17] United Nations. Department of Economic and Social Affairs (2019) *Population Division*, <http://population.un.org/wpp/>. (Accessed: 29 April 2021).
- [18] 'Urbanisme transitoire'. *Ville d'Évry-Courcouronnes*. Available at: <https://evrycourcouronnes.fr/en-evolution/grands-projets/lurbanisme-transitoire/> (Accessed: 19 September 2024).
- [19] van Hoof, J. et al. (2010) The indoor environment and the integrated design of homes for older people with dementia, *Building and Environment*, 45(5), pp. 1244–1261. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2009.11.008>.
- [20] Wróblewski, W., Zasina, J. (2022) *Urbanistyka współczesna. Wybrane nurty oraz przykłady ich realizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. DOI: 10.18778/8220-973-0.1.